

ранжування країн ЄС за рівнем інноваційного розвитку. Розрахунок граничних значень інноваційних індикаторів, включених до моделі індексу, дозволив провести групування країн ЄС на станом інноваційної безпеки.

Слід відзначити лідерство Данії за субіндексом розвитку інституційного середовища, Швеції - за субіндексами фінансового забезпечення та генерування інновацій стала Швеція, Ірландії – за субіндексом ступеня залучення в обмін інноваціями. В цілому за найвищий рівень інноваційної безпеки за відповідним інтегральним індексом мають Швеція, Фінляндія та Данія, які також входять до топ-5 країн рейтингу глобальних інновацій; найменший рівень безпеки мають Словаччина та Румунія.

Як показали результати групування країн за інтегральним індексом інноваційної безпеки 42,9% (12 країн ЄС) віднесено до групи з низьким рівнем інноваційної безпеки, 21,43% (6 країн) - з середнім рівнем безпеки, 35,71% (10 країн) - з високим рівнем інноваційної безпеки.

Підвищення рівня інноваційної безпеки країн ЄС є нагальним завданням для країн з її найменшим рівнем, щоб ліквідувати або хоча б зменшити сильну нерівномірність інноваційного розвитку у цьому регіоні. Ліквідувати у перспективі асиметрії між провідними центрами ЄС і периферійними територіями у рівнях інноваційного розвитку та безпеки загалом можна лише шляхом створення можливостей для нарощування в регіонах ЄС власного потенціалу інноваційного розвитку через проведення узгодженої та гармонізованої політики регіонального інноваційного розвитку, спрямованої на активізацію інноваційної активності та максимальне використання інноваційного потенціалу.

Ключові слова: інноваційна безпека, показники безпеки, інноваційні показники, інноваційний розвиток, країни ЄС, метод DEA, методика багатовимірного оцінювання, інтегральний індекс інноваційної безпеки.

УДК 331.5(100)

Л. І. Михайлишин

Ю. І. Коровчук

СУЧАСНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ

У статті проведено теоретичний аналіз особливостей сучасних трансформацій ринку праці. Розглянуто особливості тлумачення вартості праці з позицій працівників та роботодавців. Досліджено тенденції трансформацій глобального ринку праці під впливом розвитку інформатизованих, атоматизованих і роботизованих систем. Висловлено припущення про те, що неовимого до працівника третього тисячоліття стане одним із ключових факторів цивілізаційного суспільства.

Ключові слова: Праця, ринок праці, глобалізація, автоматизація, зайнятість.

DOI 10.34079/2226-2822-2020-10-19-76-83

Постановка проблеми. Ринок праці для сучасної економіки є не тільки однією із найдавніших системою суспільних відносин, а й входить в число найбільш динамічних категорій, що трансформуються під впливом цивілізаційного розвитку. Основним фактором, що зумовлює високу мінливість відносин на ринку праці є полярність інтересів основних його суб'єктів, які на різних стадіях економічного циклу по-різному впливають на економічну активність одне одного. Зважаючи на це, наукове дослідження трансформацій ринку праці у відповідності до цивілізаційних стандартів розвитку суспільства є актуальним та постійно потребуватиме аналізу і моніторингу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широкий спектр наукових досліджень ринку праці також підтверджує його мінливість і динамічність. Економічні відносини притаманні для ринку праці відображені в наукових доробках науковців різних поколінь, починаючи від фундаторів економічної науки А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.Б. Сей, А. Маршалл, А. Пігу, Дж. Перрі, Р. Хол, М. Фельдстайн, Д. Бартон, Д. Брей, Р.Джонс, Р. Лукас, Т. Сарджент, Н. Уоллес, К. Маркс та ін. [1, с.148; 2, с.86], до теорій і наукових праць, що пояснюють активні трудові ресурсні трансформації на сучасному етапі світогосподарського розвитку (представники теорії людського капіталу Дж. Беккер, Х. Крарк, теорії суспільного капіталу . Мессі, Л. Голдрінг, Дж. Дюран, теорії світового ринку праці . Джонстон, Є. Плетньов, нової економічної теорії міграції Е. Тейлор, О. Сарк, Д. Мессі, теорії міграційних мереж Д. Мессі, А. Сіммонс, теорії міграційних систем Р. Білсбороу, Д. Мессі, Д. ван де Каа та ін.).

Проте спалах глобальної пандемії COVID-19 та уповільнення інтенсивності економічних відносин через масовість карантинних заходів в черговий раз підтверджують, що для адекватного реагування на все нові і нові виклики, які виникають на ринку праці, вкрай необхідні постійний моніторинг та розробка нових його стратегічних напрямків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок праці виступає важливою і невід'ємною складовою функціонування економіки. Саме через ринок праці найбільш важливий економічний ресурс – трудовий – розподіляється за галузями, регіонами, країнами, компаніями, професіями тощо, визначається ціна праці. Специфіка функціонування ринку праці визначається своєрідною асиметрією в баченні ключових закономірностей його розвитку. Тобто на ринку праці встановлюється економічна взаємодія між працівниками і роботодавцями з приводу купівлі-продажу праці, однак тлумачення праці для кожного із цих суб'єктів є різним. Для роботодавця праця – це ресурс. Який є необхідним для здійснення виробничої діяльності, для працівника – праця це по суті товар, однак чіткої собівартості такий товар немає. Його вартість, скоріше, залежить від доступності інших благ, особистих уподобань окремих працівників (окремі види праці взагалі є збитковими для працівників, волонтерство, суботники і т.д.) та національно-культурних традицій. Звідси впливає неоднозначність в реакції працівників і роботодавців на структурні зміни в системі зайнятості та появу автономних засобів праці. Зростання вартості праці сприймається працівниками як належна оцінка вартості їхніх зусиль в трудовій діяльності, яка збільшує їх добробут та розширює економічну активність в сфері споживання чи заощадження. Реакцію ж роботодавців на зростання праці можна розглядати в корпоративному і приватному аспектах. В корпоративному аспекті зростання праці сприймається як здорожчання ресурсу, а отже виправданим є зростання цін, або пошук альтернативних ресурсів. У сучасних умовах розвитку глобального ринку праці такими альтернативами є використання автоматизованих систем, або використання трудових ресурсів, де вартість праці є вкрай низькою. З приватної точки зору роботодавця, зростання вартості праці найманих працівників сприймається як здешевлення власної – підприємницької, адже при незмінності ціни його прибутковість зменшиться. Такі передумови, зрештою, або зумовлюють підвищення цін (як правило не лише для покриття додаткових витрат на оплату праці найманих працівників, а й задля задоволення приватних інтересів роботодавців), або зумовлюють розвиток автоматизованих і роботизованих систем, які можуть суттєво впливати на кількість зайнятих працівників на окремому виробництві.

Розвиток інфраструктури, транспортно-комунікаційний прорив в кінці ХХ-го, на початку ХХІ століття глобалізували систему сучасних трудових відносин. Інтернаціоналізація праці і базових закономірностей розвитку ринку праці набули планетарних масштабів, а найбільш ефективні алгоритми окремих виробництв масово

стають на заміну культурно-традиційним. Крім того, сучасна структура світового ринку праці характеризується виникненням такого нового й особливого його сегменту, як висококваліфіковані фахівці (наукові працівники, інженери, системні аналітики, ІТ-фахівці та ін.). [3, с.18]

Активізація процесів глобалізації у світовій економіці призводить до формування *міжнародного ринку праці* з характерною для нього системою відносин, що складаються між державами з приводу узгодження попиту і пропозиції робочої сили, регулювання її міждержавних потоків, оплати праці та соціального захисту за умов транснаціоналізації національних економік. Дані відносини виникають у зв'язку з нерівномірністю розміщення капіталу та людського ресурсу в країнах світу та відмінностями в їх відтворенні на національному рівні. [4, с.53]

Ринок праці не є глобально інтегрованим у традиційному розумінні, у міжнародній трудовій міграції приймає участь відносно невелика частина працівників. Міграція виступає драйвером трансформаційних змін на глобальному ринку праці, а технологічні, торговельні й інвестиційні новації отримують відповідне трудоресурсне забезпечення, у тому числі завдяки міжнародним переміщенням робочої сили.

Ринок праці є інтегрованим у тому сенсі, що працівники конкурують за робочі місця навіть у тому випадку, коли вони не виїжджають за кордони країни. Спрощення транспортного та телекомунікаційного зв'язку, запровадження трудозберігаючих технологій в розвинутих країнах, трансфер технологій до країн, що розвиваються, є складовою процесу глобалізації, що також зумовлює розвиток інтеграційних процесів на глобальному ринку праці, впливаючи на уніфікацію умов використання праці у світовій економіці. [5, с.172]

Переміщення робочої сили на інтегрованому ринку праці сприяє більш ефективному її використанню відповідно до порівняльних переваг регіонів, між якими відбуваються міграційні переміщення, зокрема зменшенню диспаритету в доходах працівників. Зважаючи на те, що використовувана праця – це комбінація капіталу і робочої сили, можна вважати зростання доходів працівників тенденцією глобального перетоків доходів в бік фактору робочої сили. Загалом, глобалізація сприяє конвергенції заробітних плат через чотири основних канали – міграцію, торгівлю, іноземні інвестиції, поширення технологій; дані канали не функціонують відокремлено один від одного, а є синергійно взаємопов'язаними (рис. 1).

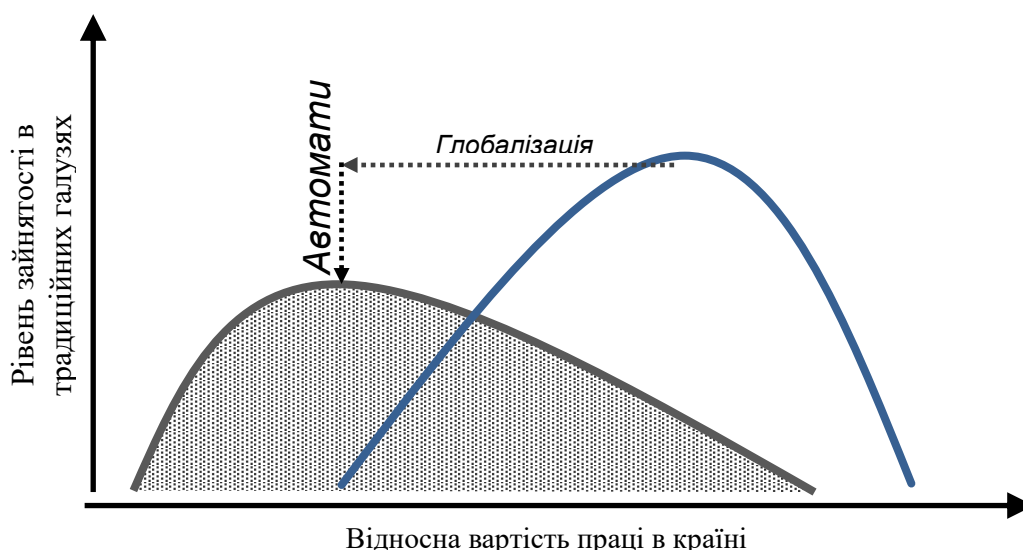

Рисунок 1. Вплив автоматизації і глобалізації на вартість праці та зайнятість в традиційних галузях. [6, с.28]

В кожному регіоні світу домінуючою є певна модель ринку праці, яка пов'язана з особливостями політики зайнятості, що проводиться в певних країнах, і складається з тієї чи іншої системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації працівників, системи заповнення робочих місць і способів регулювання трудових відносин. Одночасно в умовах активного розвитку інформаційної економіки і обумовленої нею трансформації трудових відносин у всіх регіонах світу, незважаючи на рівень їх економічного розвитку, відбувається формування працівників нового типу, ознаки якості робочої сили яких є уніфікованими. [4, с.54]

Зазначена уніфікація є результатом скорочення зайнятості в первинному і вторинному секторах економіки, що супроводжується розширенням рамок зайнятості у сфері високих технологій з конкурентоспроможними робочими місцями і висококваліфікованою робочою силою (рис.2).[7, с.380]

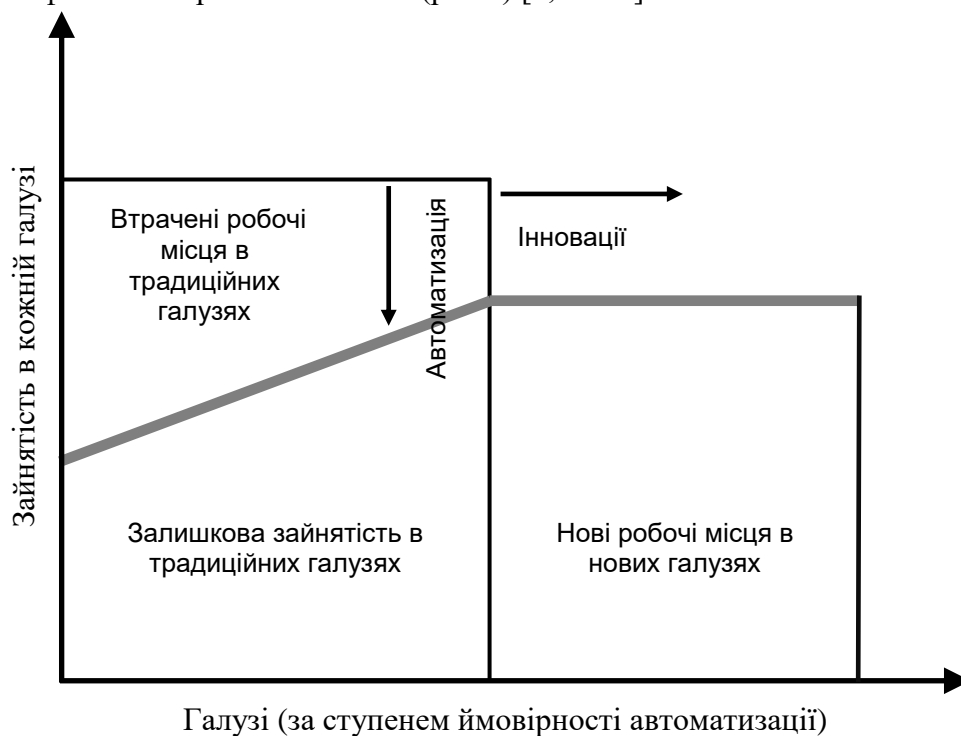
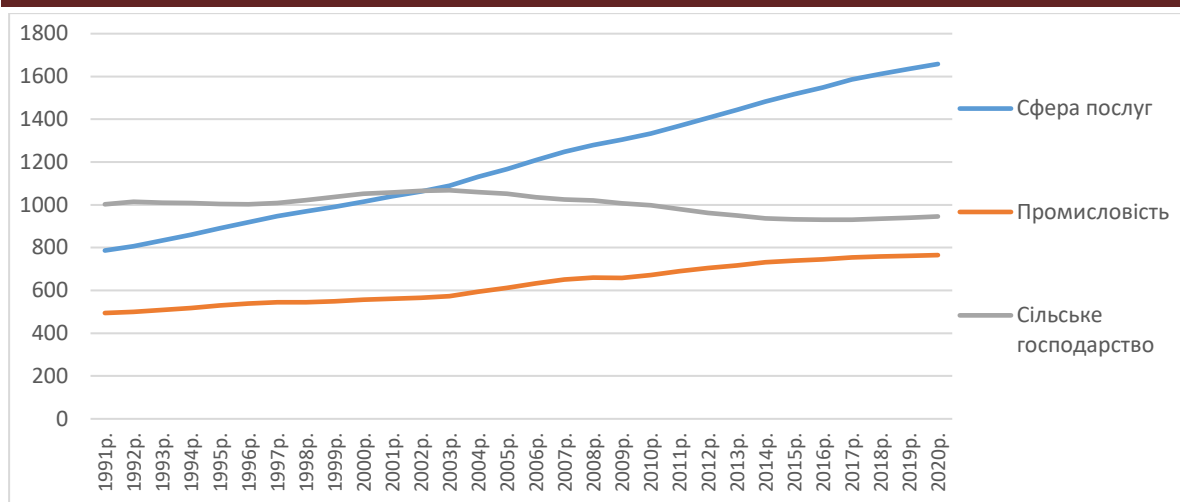

Рисунок 2. Майбутні тренди галузевої зайнятості під впливом процесів автоматизації і інновацізації. [6, с.28]

Тенденції зміни структури зайнятості у світовій економіці (рис. 3) свідчать про суттєвий вплив технологічних трансформацій на зайнятість. Дійсно, під впливом технічних і технологічних досягнень секторальний ландшафт зайнятості у світовій економіці змінюється (рис. 4) – скорочується зайнятість у сільському господарстві (1991р. – 44%, 1995р. – 41%, 2000р. – 40%, 2005р. – 37%, 2010р. – 33%, 2015р. – 29%, 2018р. – 28%); натомість в результаті застосування нових технологій спостерігається інтенсивний розвиток сфери послуг (1991р. – 34%, 1995р. – 37%, 2000р. – 39%, 2005р. – 41%, 2010р. – 44%, 2015р. – 48%, 2018р. – 49%) – створення нових робочих місць зростання продуктивності праці, підвищення ефективності надання послуг тощо.

* 2019-2020 рр. - прогноз

Рисунок 3. Динаміка зайнятості за секторами світової економіки у 1991-2020рр., млн. осіб* [8]

На сьогодні ринок послуг є одним з найбільш динамічно зростаючих секторів світового ринку. Послуги охоплюють приблизно 2/3 обсягів економічної діяльності у світовому господарстві, більше половини робочої сили у світі зайнято в компаніях, що надають послуги. Внесок сектора послуг у ВВП становить у багатьох країнах від 50% до 70%, за останнє десятиріччя міжнародна торгівля комерційними послугами в середньому зростала на 5,5% на рік. Особливо динамічно відбувався розвиток світового експорту комп'ютерних і інформаційних послуг (в середньому біля 10% щорічного проросту), що обумовлено постійним попитом на інноваційне програмне забезпечення галузей економіки, а також зростаючими запитами на забезпечення ІТ-безпеки.

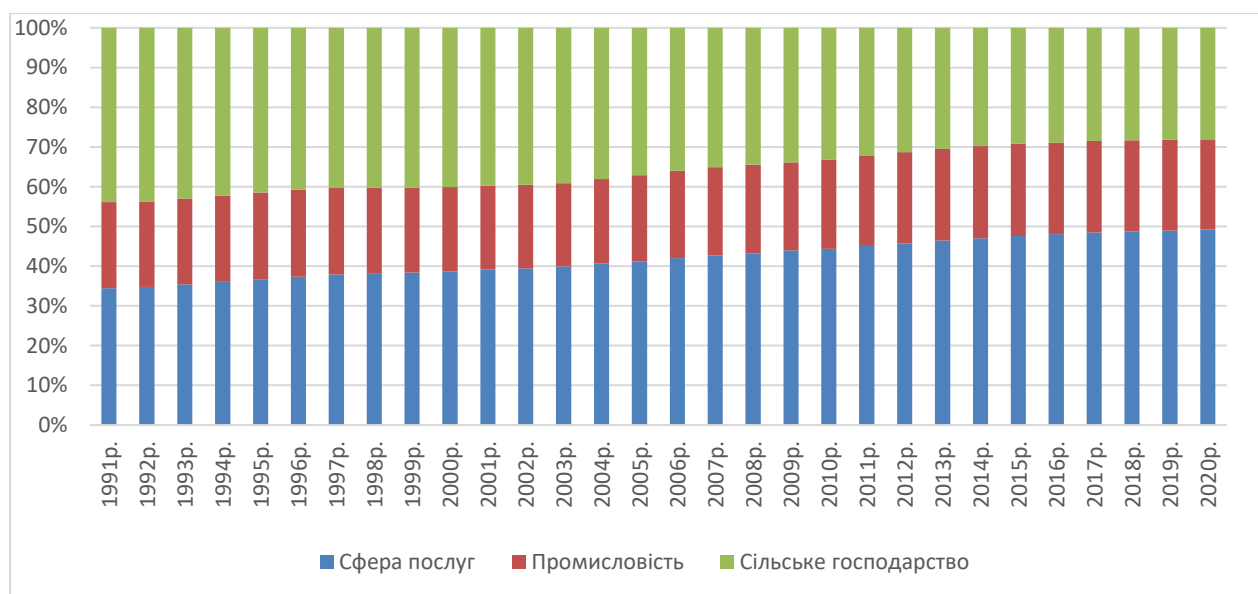

Рисунок 4. Структура зайнятості за секторами світової економіки у 1991-2020рр., % *
 *побудовано за [8]

Крім того, розвиток сфери послуг обумовлює збільшення нестандартних (гнучких) форм зайнятості: гнучка зайнятість дає більше можливостей для самоактуалізації, одночасно обумовлюючи зростання вимог до освітньо-кваліфікаційного рівня зайнятих

– спостерігається чітка тенденція до збільшення частки висококваліфікованої категорії працівників у структурі зайнятих в усіх країнах. [9, с.16]

Слід відзначити, що сектор кваліфікованої праці у світовій економіці постійно зростає: перерозподіл робочих місць на користь кваліфікованої праці (в розвинутих країнах щорічно оновлюється 10-15% робочих місць) супроводжується одночасним вимиванням робочих місць для низькокваліфікованих працівників (50-60% усіх вакансій, що відкриваються, припадає на кваліфікованих працівників). Водночас, підготовка нових кваліфікованих кадрів нерідко відстає від вимог роботодавців [10, с.55], що є однією з базових проблем ринку праці у світовому масштабі. Як результат – багато компаній створюють власні навчальні заклади, або безпосередньо співпрацюють з існуючими. Так, в США на початку XXI ст. функціонувало понад 100 корпоративних університетів, 12 провідних корпорацій спільно з 15 університетами створили Асоціацію безперервної інженерної освіти. [7, с.380]

Безальтернативність створення і розвитку нових високотехнологічних галузей для забезпечення зайнятості на сучасному етапі економічного розвитку визначається тим, що технічне переозброєння традиційного виробництва призводить до того, що економічне зростання досягається головним чином за рахунок збільшення продуктивності праці, тим самим звужуються можливості використання робочої сили [3, с.19] (рис. 5).

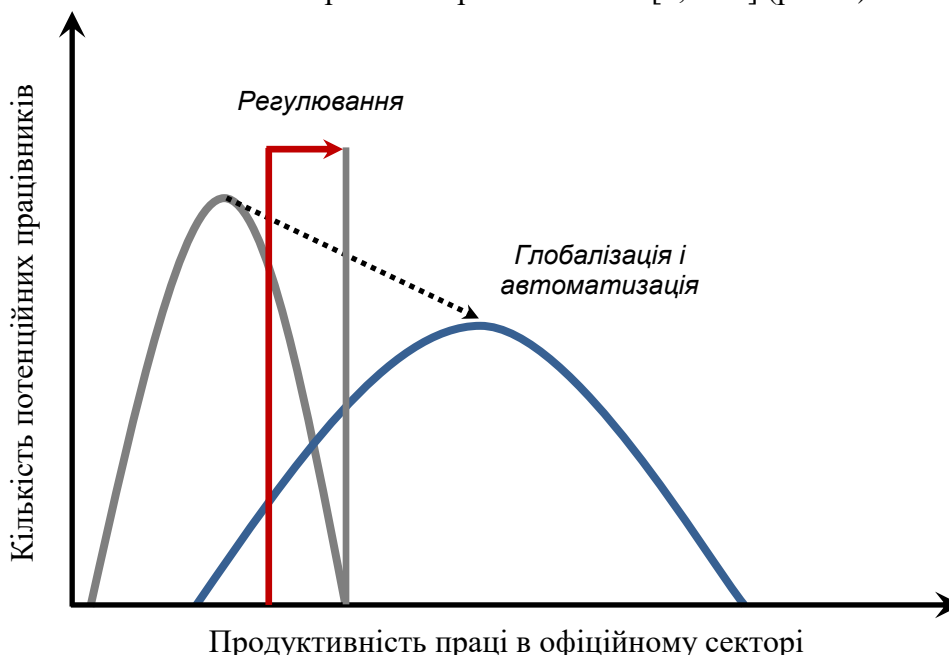

Рис. 5. Вплив глобалізації і автоматизації на рівень продуктивності праці в економіці і потребу в працівниках. [6, с.28]

За даних умов зростає значення регулюючого впливу на ринок праці, одночасно слід забезпечувати спрямованість даного впливу на активні форми регулювання (реагування на трудові ресурсні потреби економіки перспективного характеру; перебудова системи професійної підготовки відповідно до структурних змін в економіці та компетентісних вимог з боку роботодавців до робочої сили; створення конкурентоспроможних умов праці; створення сприятливого інвестиційно-інноваційного середовища, сприятливого бізнес-клімату тощо), а також враховувати необхідність орієнтації на об'єктивні процеси, що відбуваються у світовій економіці в частині використання робочої сили (міжнародний характер трудових переміщень; віртуалізація зайнятості у певних сегментах; уніфікація вимог найманих працівників

щодо умов використання праці; зростання конкуренції між роботодавцями у міжнародному масштабі за найбільш кваліфіковану робочу силу та ін.).

Вказані аспекти потребуватимуть перебудови системи трудових ресурсів та забезпечення на всіх рівнях. Всі, вищевказані тенденції трансформують традиційне тлумачення «праці», в якісно новий концепт, де все більшої ваги набуває інтелектуалізація і уніфікація найманого працівника.

Висновок. Сучасні трансформації глобального ринку праці відзначаються зміною усталених параметрів світового ринку праці у напрямку набуття інтелектуальною частиною трудових ресурсів провідної ролі у глобальній економіці.

Розвиток ринку праці, в фокусі якісно нових концептів поняття «праці» в найближчому майбутньому стимулюватиме цивілізаційний розвиток суспільства, адже вимагатиме зростання рівня освіти населення, набуття здатностей до самонавчання, а також повсякденного управління складними механізованими, автоматизованими і роботизованими системами. У зв'язку з цим, зростає перспективність наукових досліджень щодо реформування систем освіти, професійного удосконалення та суспільного бачення праці, як інструменту економічної активності населення у процесі споживання, нагромадження, заощадження і т.д..

Список використаної літератури

1. Одегов Ю. Г. Экономика труда : учебник : в 2-х т. / Ю. Г. Одегов, Г. Г. Руденко, Л. С. Бабынина. — Москва : Альфа-Пресс, 2007. — Т. 2. — 924 с. ; Odegov Yu. G. Ekonomika truda : uchebnik : v 2-kh t. / Yu. G. Odegov, G. G. Rudenko, L. S. Babynina. — Moskva : Alfa-Press, 2007. — Т. 2. — 924 s.

2. Современная экономика труда : моногр. / под ред. В. В. Куликова. — Москва : Финстатинформ, 2001. — 660 с. ; Sovremennaya ekonomika truda : monogr. / pod red. V. V. Kulikova. — Moskva : Finstatinform, 2001. — 660 s.

3. Старостенко Г. Г. Теоретичні засади дослідження світового ринку праці / Г. Г. Старостенко // Причорноморські економічні студії. - 2018. - Вип. 33. - С. 16-21. ; Starostenko H. H. Teoretychni zasady doslidzhennia svitovoho rynku pratsi / H. H. Starostenko // Prychornomorski ekonomichni studii. - 2018. - Vyp. 33. - S. 16-21.

4. Комендант О. Сучасні центри міжнародного ринку праці під впливом нової економіки / О. Комендант // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. - 2013. - Вип. 12. - С. 53-59. ; Komendant O. Suchasni tsentry mizhnarodnoho rynku pratsi pid vplyvom novoi ekonomiky / O. Komendant // Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika. - 2013. - Vyp. 12. - S. 53-59.

5. Стаканов Р. Д. Формування глобального ринку праці в посткризовий період / Р. Д. Стаканов // Актуальні проблеми міжнародних відносин. — 2014. — Т. 19, Вип. 2/1. - С. 171-177. ; Stakanov R. D. Formuvannia hlobalnoho rynku pratsi v postkryzovyi period / R. D. Stakanov // Aktualni problemy mizhnarodnykh vidnosyn. — 2014. — Т. 19, Вип. 2/1. - S. 171-177.

6. Доклад о мировом развитии 2019: Изменение характера труда [Электронный ресурс]. - Вашингтон : Группа мирового банка, 2019. — 138 с. — Режим доступа : <http://documents.worldbank.org/curated/en/469061544801350816/pdf/WDR-2019-RUSSIAN.pdf> ; Doklad o mirovom razviti 2019: Izmenenie kharaktera truda [Elektronnyy resurs]. - Vashington : Gruppya mirovogo banka, 2019. — 138 s. — Rezhim dostupa : <http://documents.worldbank.org/curated/en/469061544801350816/pdf/WDR-2019-RUSSIAN.pdf>

7. Косович Б. Ринок праці в умовах глобалізації / Б. Косович, В. Дмитрук // Вісник Львівського університету. Серія економічна. - 2014. - Випуск 51. - С. 376 – 383. ; Kosovych B. Rynok pratsi v umovakh hlobalizatsii / B. Kosovych, V. Dmytruk // Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii ekonomichna. - 2014. - Vypusk 51. - S. 376 – 383.

8. World employment and social outlook. Trends 2019 [Electronic resource] // International Labour Organization. – Mode of access : <https://www.ilo.org/wesodata/?chart=Z2VuZGVyPVsiVG90YWwiXSZ1bml0PSJ0dW1iZXIiJnNlY3Rvcj1bIkluZHVzdHJ5IiwU2VydmljZXMiLCJBZ3JpY3VsdHVyZSjdJnllYXJGcm9tPTIwMDAmaW5jb2l1PVtdJmluZGljYXRvcj1bInVuZW1wbG95bWVudCJdJnN0YXR1cz1bIIRvdGFsIl0mcmVnaW9uPVsiV29ybGQiXSZjb3VudHJ5PVtdJnllYXJUbz0yMDIwJnZpZXdGb3JtYXQ9IkNoYXJ0IiZhZ2U9WwYJBZ2UxNXBsdXMiXSZsYW5ndWFnZT0iZW4i>

9. Азьмук Н. А. Безробіття і можливості цифрової зайнятості для його зниження / Н. А. Азьмук // Економіка розвитку. - 2016. - № 3. - С. 12-19. ; Azmuk N. A. Bezrobittia i mozhyvosti tsyfrovoi zainiatosti dlia yoho znyzhennia / N. A. Azmuk // Ekonomika rozvytku. - 2016. - № 3. - S. 12-19.

10. Козар В. В. Вплив глобалізації світового ринку праці на ефективність використання трудового потенціалу країни / В.В. Козар // International Journal of Innovative Technologies in Economy. - 2018. - №2(14). – С. 51-59. ; Kozar V. V. Vplyv hlobalizatsii svitovoho rynku pratsi na efektyvnist vykorystannia trudovoho potentsialu krainy / V.V. Kozar // International Journal of Innovative Technologies in Economy. - 2018. - №2(14). – S. 51-59.

Стаття надійшла до редакції 14.05.2020.

L. Mykhailyshyn
Yu. Korovchuk

MODERN DETERMINANTS OF GLOBAL LABOR MARKET DEVELOPMENT

The article is devoted to the study of the peculiarities of economic relations between the subjects of the labor market. The work also proves that the labor market is one of the oldest and most complex elements of the economic system because in its structure the interests of the worker (one economic subject) and the employer (another economic subject) intertwine to determine the price of labor, its conditions, the availability of the necessary skills and established standards. The contents of the article highlight the economic interests of employees in the employment system and identify the features of corporate and private approaches to understanding the value of labor by employers. At first glance, the implementation of highly productive, robotic tools in manufacturing leads to a reduction of employers' needs in employees and, ultimately, leads to unemployment increasing. However, on the other hand, increasing of the automatic production increases the need for service support of these automated systems, as a result of this process, previously fired workers have the opportunity to reorient their employment through the acquisition of new professional skills.

Thus, the key feature of the labor market at the present stage of civilization development of society is its globalization and tendency to intellectualization.

With no alternative to the creation and development of new high-tech industries to provide employment at the present stage of economic development the reduction of employment in the primary and secondary sectors of the economy, accompanied by expanding employment in high technology with competitive jobs and highly skilled labor takes place.

Key words: Labor, labor market, globalization, automation, employment.